

УДК 342

METHODOLOGY OF RESEARCH OF THE PROBLEM OF DIPLOMATIC STAFF TRAINING IN THE VISEGRAD GROUP COUNTRIES (1991-2004)
МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ДИПЛОМАТИЧНИХ КАДРІВ У ДЕРЖАВАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ (1991-2004 РОКИ)

Savchuk A.B. / Савчук А.Б.

postgraduate student / аспірант

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,

Ivano-Frankivsk, Shevchenko, 57, 76018

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

вул. Шевченка, 57, 76018

Анотація. У статті проаналізовано окремі аспекти методології дослідження проблеми підготовки дипломатичних кадрів у державах Вишеградської групи (1991-2004 роки). Стверджується, що всебічне вивчення системи дипломатичної освіти в державах Вишеграду, її змісту, ключових напрямів та завдань з урахуванням внутрішньої ситуації кожної з держав та в контексті тогочасної системи міжнародних відносин передбачає застосування складного теоретико-методологічного інструментарію, який використовується в історичній, політологічній, педагогічній науці та інших суміжних галузях наукових знань.

Ключові слова: держави Вишеградської четвірки, методологія, міжнародні відносини, дипломатичні кадри.

Вступ. В українській науці є низка проблем, які потребують подальшого розв'язання. До таких, зокрема, відносять і питання про методологію та методи дослідження. Сфера міжнародних відносин, попри значні досягнення в цій науковій галузі, є такою, що продовжує викликати гострі дискусії. Наукове знання про міжнародні відносини є відносно молодим, закономірно складним виглядає його вивчення через наявність контрверсійних підходів, теорій і концепцій. Окрім цього, відсутня чітка система методологічних принципів та єдина система поняттєво-категорійного апарату, що ускладнює формування ґрунтовних концепцій, які б уможливили пояснення окремих явищ і процесів.

Основний текст. До розроблення методологічного інструментарію, концептуальних засад дослідження проблем у галузі теорії міжнародних відносин вагомо спричинилися чимало українських та зарубіжних учених, які репрезентують цілі наукові осередки вивчення всесвітньої історії, історії та теорії міжнародних відносин, полоністики тощо (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Ужгородський національний університет та ін.) тощо. Автори, «відмовившись від аксіом ортодоксального марксизму й одномірного класового підходу до вивчення історії, перейшли на позиції історичного плюралізму й аналізу минулого та сучасного на базі системного підходу» [1, с. 187]. Нині ми є свідками усебічного (комплексного), системного вивчення низки історичних явищ і процесів, що проявляється в дослідженні їх декількома науками, іншими словами, використання міждисциплінарного підходу до вивчення тієї чи іншої проблеми уможливить більш широко та ґрунтовно вивчити наукову проблему.

З огляду на зумовленість освітньої політики держав Вишеградської четвірки їх зовнішньою та внутрішньою політикою, геополітичною ситуацією, соціокультурними чинниками, менталітетом і добробутом населення країн тощо, у дослідженні необхідно апелювати до надбань не тільки істориків, політологів, а й педагогів, економістів, соціологів, культурологів ін., що надасть студії міждисциплінарного характеру та орієнтуватиме на використання методологічного інструментарію цих наукових галузей. Із цих позицій предмет дослідження потребує звернення не тільки до актуальних питань теорії та історії міжнародних відносин, а й всесвітньої історії, зокрема європейської, історії Польщі, Чехословаччини, Угорщини, історії розвитку освіти в цих державах тощо.

Багатоаспектність виміру порушеної проблеми потребує комплексності добору методологічного інструментарію, який детермінований потребою всебічного аналізу не тільки зовнішньої політики, суспільно-політичного, соціокультурного життя держав-членів Вишеградської четвірки періоду (1991-2004 рр.), а й чинників, які визначали зміст та спрямованість системи підготовки дипломатичних кадрів, зокрема й у контексті реалізації пріоритетних завдань Республіки Польща, Чеської Республіки, Словацької Республіки, Угорщини щодо вступу їх до НАТО та Європейського Союзу (ЄС), набуттям регіонального лідерства в Центрально-Східному європейському регіоні тощо. Послугуючись думкою українського вченого Я. Калакури [2, с. 26], під методологічним інструментарієм розуміємо низку сформованих на підставі загальної наукової практики, з огляду на особливості предмета дослідження методологічних принципів (правил), методів, прийомів, способів та засобів, які застосовуватимемо для вивчення порушеної в назві статті проблеми.

Цьому сприяють і вироблені історичною та історико-педагогічною наукою спеціальні методи наукового пізнання: історико-хронологічний, проблемно-хронологічний, конкретно-історичний, історико-генетичний, системно-структурний, історико-порівняльний та ін. Жоден із них не є універсальним, тому їх варто використовувати в єдності та взаємодоповненості. Так, послугуючись історико-генетичним методом, що уможлиблює послідовно висвітлити генезу досліджуваної проблеми, можемо проаналізувати не тільки причинно-наслідкові зв'язки між суспільно-політичними подіями, тенденціями розвитку зовнішньої політики держав-учасниць Вишеградської групи, їх економічною, соціокультурною, розстановкою політичних сил на міжнародній арені та освітніми явищами, закономірностями розвитку дипломатичної освіти, а й відобразити історичні факти та персоналії у вимірі хронологічно визначеного часу та в контексті конкретних ситуацій. Цей метод наукового пізнання необхідно доповнювати історико-порівняльним, який, окрім іншого, дає змогу за окремими характеристиками порівняти освітні ситуації в кожній з держав Вишеградської четвірки, проаналізувати систему підготовки дипломатичних кадрів, означити певні спільні закономірності цього процесу, виокремити специфічні риси, характерні для кожної із систем, а також виокремити той продуктивний освітній досвід у державах Вишеградської

групи, який доцільно творчо використати у вітчизняній системі підготовки фахівців з міжнародних відносин. Історико-хронологічний та проблемно-хронологічний орієнтували на відображення подій та явищ в історичній ретроспективі, послідовно, при цьому припускаючись, де це коректно і доречно, окремих екскурсів у події, що відбувалися дещо раніше чи пізніше, аніж ті, які є предметом дослідження. До прикладу, вивчення проблеми підготовки дипломатичних кадрів у державах Вишеградської четвірки (1991-2004 рр.) доцільно розпочинати зі стислої характеристики особливостей підготовки фахівців-міжнародників у соціалістичній Польщі, Чехословаччині, Угорщині, показали роль Київського університету в підготовці дипломатичних кадрів для країн соціалістичного табору, зробити прогностичну оцінку використання досвіду підготовки дипломатичних кадрів у державах Вишеградської групи за умов європейського вектора розвитку сучасної освіти в Україні тощо.

Структурно-системний метод уможлиблює відобразити дипломатичну освіту як складну систему, що складається з низки структурних компонентів (середніх спеціальних закладів, вищих закладів освіти, закладів перепідготовки кадрів, курсів, стажувань тощо), показати, що зовнішня політика офіційного Вишеграду є сукупністю політики/взаємин Республіки Польща, Чеської Республіки, Словацької Республіки, Угорщини стосовно європейських та інших держав, міжнародних структур (ЄС, НАТО, Рада Європи (РЄ), Рада Безпеки (РБ) тощо), освітні реформи в цих державах стали наслідком низки реалізованих ними соціо-економічних, соціокультурних, військово-безпекових, суспільно-політичних та інших заходів, спрямованих на інтеграцію до європейського та світового освітнього простору, що передбачало врахування Болонської системи, світових та європейських освітніх тенденцій, міжнародної кон'юнктури тощо.

Окрім перелічених вище загальноісторичних та історико-педагогічних методів дослідження, слід послуговуватися статистичним методом, який уможлиблює окреслити динаміку розвитку закладів, які готували фахівців у галузі дипломатії у державах Вишеградської групи за хронологічно означеного періоду, показати тенденції розвитку системи підготовки дипломатичних кадрів у кожній з держав та в Україні, що дає підстави для низки важливих висновків, зокрема й щодо того, що єдиний в Україні радянської доби Київський університет готував дипломатичні кадри для тодішньої Польщі, Чехословаччини та Угорщини; Республіка Польща досліджуваного періоду стала регіональним лідером у сфері підготовки дипломатичних кадрів; тощо.

При застосуванні наукового інструментарію, аналізі джерельних матеріалів та здійсненні інших інтелектуальних операцій доцільно спиратися на такі фундаментальні принципи наукового пізнання, як: історизм (розуміння особливостей суспільного розвитку досліджуваного періоду, які визначали зміст зовнішньої політики Польщі, Чехословаччини, Угорщини, передумови створення Вишеградської четвірки, відтак вступу означених держав до НАТО та ЄС, діяльності дипломатичних працівників, розвиток дипломатичної освіти тощо); об'єктивності й усебічності (усебічне врахування внутрішніх і зовнішніх

чинників, що впливали на зміст, характер дипломатичної діяльності держав та дипломатичної освіти, у взаємозв'язку з внутрішньою політикою, ситуацією в середині кожної з держав, особистісним чинником дипломатів, політиків, чиновників, розстановкою головних геополітичних гравців на міжнародній арені, заангажованістю конкретних держав, готовністю кожної з держав реформувати систему освіти, також готовністю та прагненнями громадян до інтеграції, задоволеністю діями влади тощо; систему підготовки дипломатичних кадрів у державах-членах Вишеградської четвірки, неупередженість аналізу освітньої політики кожної з держав у галузі підготовки фахівців з міжнародних відносин, відображення позитивного освітнього досвіду та прогностична оцінка його використання за умов сучасної української держави); системності (з'ясування суті зовнішньої політики Польщі, Чехословаччини, Угорщини, впливу формуючих чинників на розвиток дипломатичної освіти, відображення ролі окремих постатей дипломатичних працівників у процесі інтеграції держав-учасників Вишеградської групи до європейського та світового простору, з'ясування ролі освітньої системи в цьому процесі, органічне комплексне застосування всього науково інструментарію до їхнього вивчення) тощо.

Принцип історизму зумовлює врахування не тільки конкретно-історичної ситуації, за якої розвивалася система підготовки дипломатичних кадрів держав Вишеградської четвірки за хронологічно визначеного часу – з 1991 до 2004 рр., а й передбачає урахування процесу геополітичних трансформацій, які відбувалися в Польщі, Чехословаччині, Угорщині наприкінці 1980 – на початку 1990-х рр. у зв'язку з розпадом соціалістичного табору, ліквідацією Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ), Організації Варшавського договору, Радянського Союзу тощо. Усе це спричинило зміну соціалістичного режиму, прихід до влади антикомуністичної опозиції, що спричинило переосмислення кожною з держав власних зовнішньополітичних пріоритетів, пошук шляхів до інтеграції в ЄС та НАТО, що передбачало перезавантаження й освітньої системи, істотних змін у змісті, формах підготовки дипломатичних працівників. При цьому слід ураховувати також і міжнародну політичну й культурно-освітню ситуацію у світі та Європі в розрізі регіонального і глобального її вимірів. Послугуючись принципом наступності, можна показати спадкоємність розвитку системи освіти, яка готувала кадри фахівці-міжнародників, у кожній з держав-учасників Вишеградської групи, уявити розвиток їх зовнішньої політики, виявити основні тенденції підготовки дипломатичних кадрів в означених державах, дійти до висновку, що європейський вектор розвитку освіти в Польщі, Чехії, Словаччині, Угорщині став можливим завдяки створенню 1991 року Вишеградської четвірки, орієнтації Вишеграду на провідні європейські інститути – ЄС, Раду Європи, Центральноєвропейські ініціативи, найкращий світовий освітній досвід у ділянці підготовки дипломатичних кадрів. Відтак вступ держав-учасників Вишеградської групи до ЄС став можливим завдяки їх попередній північноатлантичній інтеграції, участі в процесах регіональної інтеграції тощо. Створення Вишеградської четвірки з-поміж іншого було підготовлено ще і

опозиційним рухом до чинної влади та комуністичного режиму Польщі, Чехословаччини, Угорщини, підтримкою його еміграційними колами, появою лідерів опозиційного руху, які очолили ці країни після розпаду соціалістичного табору в Європі, які стали прикладами відданості національним ідеям, відтак проявили себе як палкі реформатори суспільного життя, зокрема й у галузі освіти, задекларувавши курс на європейські цінності. З огляду на це треба прагнути максимально відтворити історичні події, які передували створенню Вишеградської групи, дбаючи про об'єктивність, незаангажованість наукового аналізу причин та передумов розвитку системи підготовки дипломатичних кадрів у державах Вишеградської групи, створення Вишеградської четвірки тощо, задля глибшого їх розуміння, установлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями, освітніми процесами, іноді зробити й певні екскурси в неохоплені хронологічними межами дослідження періоди.

Вивчення ролі особистості в міжнародних відносинах загалом та міждержавних стосунках зокрема є відносно новою теоретичною проблемою міжнародних відносин, окремі аспекти цієї проблеми висвітлені в наших публікаціях [3; 4].

Висновки. У контексті проблеми підготовки дипломатичних кадрів держав Вишеградської четвірки (1991-2004 рр.) важливе значення мають принципові зміни в методології української історичної науки, дослідники, відмовившись від аксіом ортодоксального марксизму й одномірного класового підходу до вивчення історії, перейшли на позиції історичного плюралізму й аналізу минулого та сучасності на базі системного підходу, нині домінує тенденція до комплексного, усебічного вивчення історичних явищ і суспільно-історичних процесів у державах Вишеграду, до спільного дослідження їх кількома науками (історією, політологією, педагогікою та ін.), до комбінування (поєднання) їх пізнавальних можливостей. Нагромаджений наукою масив знань, ідей, теорій, поглядів дає достатньо чітке розуміння суті та змісту методології вивчення проблеми підготовки дипломатичних кадрів у державах Вишеградської четвірки (1991-2004 рр.).

Література:

1. Герасимчук Т. Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // Український історичний журнал. – 2006. – № 5. – С. 186–199.
2. Калакура Я. С. Українська історіографія: курс лекцій. – Київ: Генеза, 2004. – 496 с.
3. Savchuk A.B. Theoretical and methodological research principles of the issue of personality's role in international relations // Матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції «Суспільні науки в Україні та світі». – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2017. – С. 206 -209.
4. Savchuk A.B., Savchuk B.P., Rozman I.I. Prospography in the context of diplomatic history researches // Proceedings of III International scientific conference “Science: new goals”. – London, SI Universum, 2017. – P. 53-57.

Abstract. *The article analyzes some aspects of the methodology of researching the problem of diplomatic staff training in the Visegrad Group countries (1991-2004). It is argued that a comprehensive study of the diplomatic education system in the Visegrad countries, its content, key areas and tasks, taking into account the internal situation of each state and in the context of the system of international relations, requires the use of complex theoretical and methodological tools used in historical, political, pedagogical and other related fields of scientific knowledge.*

Key words: *Visegrad Group countries, methodology, international relations, diplomatic staff.*

Науковий керівник: д.політ.н., проф. Цепенда І. Є.
© Савчук А.Б.